

Kohta 8 Kuvajournalismin ilmaisutasot (ss. 88-97) hahmottelee kuvajournalistisen työprosessin konventionaaliset tyypit eri välineissä ja pohtii kuvan ja tekstin suhdetta kuvajournalismissa. Kohta 9 Visuaalisesta ideologiasta (ss. 97-102) referoi lähinnä Stuart Hallin näkemyksiä.

Kohdassa 10 Katastrofiestetiikasta (ss. 102-139) on tutkimuksen empiirinen osa. Tekijä on valinnut aineistokseen katastrofiuutiset: Ilmalaiva Hindenburgin ja avaruussukkula Challengerin räjähdysten. Empiirisen aineiston rajoittaminen kuolemankuvista juuri näihin erikoistapauksiin on koko tutkimuksen suurin puute. Teoriaosuus on laadittu kuoleman-, ei katastrofikuvan käsittelyn perustaksi. Ristiriita on ensimmäisen kerran esillä jo tutkimustavoitteissa: empiirinen analyysi katastrofiestetiikan ideologiasta ei vastaa kysymykseen, kuinka kuoleman kuvat representoituvat kuvajournalismissa, se kertoo vain katastrofikuvista. Analyysia tekijä kutsuu ikonosentrisiksi kuva-analyysiksi, mikä on outo nimike kuva-analyysille: analyysimetodia ei tarkemmin selvitetä lukuunottamatta toteamusta tutkijan toimimisesta lähilukijana. Jos ohitetaan empiirisen aineiston epäedustavuus, analyysi on erityisesti Challengerin aineiston kohdalla paikoin kiinnostavaa luettavaa. Jälleen käsitteitä käytetään selvittämättä tarkemmin, mitä niillä tarkoitetaan: hallitun, asiallisen dramaattinen, asiallisen tyylikäs jne. Kirjoitustyyli on enemmänkin kriitikon kuin tutkijan.

Viimeinen kohta 11 Jälkipuhe -dejä vu (ss. 136-140) toimii eräänlaisena tutkimustulosten esittelyinä. Kuitenkin vasta siellä ensimmäisen kerran esitellään lukijalle tutkimuksen hypoteesi: "valokuvajournalismi on se julkisuuden sfääri, jossa kuolema näyttäytyy ja saattaa estetisoidua kosmeettiseksi." (s. 136) Tekijän mukaan tutkimustulos on, että kuolemasta kertoessaan kuvajournalistit käyttävät piktorialistisen kuvajournalismin tyylikeinoja. Tätä johtopäätöstä ei kuitenkaan voida vetää tutkimuksen empiirisen aineiston perusteella (kts. edellinen kappale ja kysymys aineiston edustavuudesta). Enemmänkin empiirisen aineiston analyysi liittyy loppuosan pohdintoihin mediatapahtuman luonteen muutoksesta.

Lähteet on merkitty asianmukaisesti. Tosin en tunne laitoksen tapaa; yhdistetäänkö kaikki lähteet aina näin samaan nippuun (painetut, painamattomat).

Edellä kirjoitetun perusteella voin sanoa hyväksyväni Vanhasen lisensiaatintutkimuksen, kun siihen on tehty esittämäni korjaukset. Monien puutteiden voi katsoa johtuvan työn pioneirilunontesta, mutta sama syy ei selitä työn osittaista huolimattomuutta ja epätäsmällisyyttä. Keskusteltuani muiden tarkastajien kanssa olen

päätenyt ehdottamaan kahdesta harkitsemastani arvosanasta korkeampaa, *non sine laude approbaturia*.

Kati Lintonen

Hamelink Kivikurusta

Toimin Helsingin yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan määräämänä vastaväittäjänä valt.lis. Ullamaija Kivikurun väitöstilaisuudessa 21.6.1990. Esitän lausuntonani Kivikurun väitöskirjatyöstä "Tinned Novelties or Creative Culture? A Study on the Role of Mass Communication in Peripheral Nations" kunnioittavasti seuraavaa.

Kivikurun väitöskirjatyö täyttää akateemisen opinäytetyön keskeisimmät vaatimukset. Se nostaa esiin olennaisia puutteita ja aukkoja yhteiskunnallisia ilmiöitä koskevassa tietoisuudessamme, muotoilee näistä tieteellisiä ongelmia, ja pureutuu näihin ongelmiin sekä käsitteellisellä että empiirisellä tasolla.

Kansainvälisen viestinnän alueella tehty tutkimustyö on monelta osin vielä keskeneräistä, ja sitä luonnehtii tietynlainen hajanaisuus ja lyhytjänteisyys. Analyysit ovat perustuneet puutteellisiin teoreettisiin näkökulmiin ja malleihin. Koska tutkimukselta on puuttunut ja puuttuu edelleen yhtenäinen teoreettinen viitekehys, se on ottanut lähtökohdakseen joko joukkotiedotusteorioita (joista useimmat perustuvat vanhentuneisiin psykologisiin tai sosiologisiin kategorioihin), kansainvälisiä suhteita koskevia teorioita (ja näistäkin yleensä realistisen koulukunnan kapea-alaisia teorioita) tai imperialismi/riippuvuus -teorioita (jotka tavallisesti rajoittuvat mekanismien siirtoon). Rakenteita, sisältöjä ja vaikutuksia yhdistävää teoreettista viitekehystä ei olla onnistuttu luomaan, ja käsitteiden operationalisointi on monelta osin kyseenalaista.

Tätä taustaa vasten valt.lis. Kivikurun tutkimus on merkittäväällä tavalla edesauttanut kansainvälisen viestinnän tutkimusta ja sen ilmiöiden ymmärtämistä. Työssä on toki myös monia heikkouksia, joista jo keskusteltiin perusteellisesti väitöstilaisuudessa. Kivikuru ei kuitenkaan kyennyt tyydyttävästi perustelevaan eräitä työnsä keskeisiä kohtia, joihin haluankin tässä palata:

1. Kivikuru kehittää väitöskirjassaan teoreettista

viitekehystä, mutta epäselväksi jää, miten tuo viitekehys auttaa valaisemaan tutkimuksen keskeisiä ongelmia.

2. Tutkimus rakentuu hyvin pitkälle käsiteapparaatiin, jota Kivikuru ei riittävän selkeästi operationalisoi: vaikka hän käyttää näitä avainkäsitteitä empiirisessä tutkimuksessaan, hän ei muodosta niistä empiirisiä muutujia, joita voitaisiin käyttää esitettyjen oletusten testaamiseen. Sen sijaan hän käyttää käsitteitä lähinnä viittaessaan tiettyihin järjestelmiin tai määritellään implisiittisesti abstrakteja ja hypoteettisia kokonaisuuksia.

Käsitteiden operationalisointi edellyttää selkeiden sääntöjen esittämistä tarkkojen kriteerien luomiseksi. Kivikuru ei tee tätä työnsä missään vaiheessa.

Kivikuru ei esimerkiksi esitä minkäänlaista empiiristä määritelmää kulttuurisen identiteetin käsitteelle, eikä erottele tapauksia joihin käsite soveltuu ja joihin se ei sovellu. Hän puhuu monessa kohdassa kulttuurisen identiteetin periaatteesta, mutta ei esitä sille tarkkaa määritelmää. Periaatteen käyttökelpoisuus otetaan ikään kuin annettuna, ja analyysi keskittyy esim. kulttuuriseen identiteettiin kohdistuviin uhkien ja sen säilyttämisen mahdollisuuksiin. Voidaan kuitenkin väittää, että tämä periaate on sinänsä kyseenalainen ja itse asiassa hyvin harhaanjohtava. Tätä koskeva keskustelu puuttuu tutkimuksesta kokonaan.

3. Hypoteesien muotoilussa on monia vakavia ongelmia. Näin laajassa tutkimuksessa on välttämätöntä tehdä jo etukäteen päätös siitä, mitä muuttujia tutkimuksessa halutaan mitata ja mitä rakenteellisia suhteita aiotaan määritellä.

Tutkimuksen hypoteeseja tulisi ideaalitapauksessa käsitellä ilmiökategorioiden säännönmukaisuuksia tai niiden välisiä riippuvuussuhteita koskevinä oletuksina, jolloin niistä voitaisiin johtaa konkreettisia ennusteita. Olisin odottanut Kivikurun soveltavan sellaista asetelmaa, jossa ensin esitetään testattavat hypoteesit, sen jälkeen analysoidaan empiirinen aineisto, ja lopuksi katsotaan tukeeko aineisto tehtyjä oletuksia vai ei. Olisin myös odottanut jonkinlaista keskustelua siitä, minkälainen yleinen selitysarvo on oletusten todentumisella tai kumoutumisella.

Yksi Kivikurun tutkimuksen keskeisimpiä metodologisia ongelmia on siinä, että hän ei johda hypoteesejaan suoraan yleisestä selittävästä teoreettisesta viitekehystä; hypoteesit näyttäisivät olevan enemmän induktiivisia kuin deduktiivisia. Niitä ei myöskään ole kunnolla muotoiltu eikä luotettavasti todennettu tai osoitettu väriksi.

4. Myös tutkimuksen kohdemaiden valinta osoittautuu ongelmalliseksi. Kuten Kivikuru itsekin myöntää, tutkimuksen kohteeksi valitut kaksi maata poikkeavat

toisistaan huomattavasti. Vielä vakavampi ongelma liittyy tapausten edustavuuteen: kohdemaat edustavat huonosti periferisiä ja semi-periferisiä maita. Tämän vuoksi tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, vaan koskevat pelkästään kahta erikoistapausta. Kaiken lisäksi tutkimuksessa ei perustellusti määritellä niitä erityispiirteitä, jotka erottavat periferian ja keskustan viestintäjärjestelmiä ja niiden toimintaedellytyksiä.

Näistä puutteista huolimatta on todettava, että Kivikurun työ on merkittävä edistysaskel kansainvälisen viestinnän tutkimuksessa, ja on varmasti hyödyksi opiskelijoille myös tulevaisuudessa – näin siitä huolimatta, että kansainvälinen todellisuus muuttuu yhä kiihtyvällä vauhdilla.

Vastaväittäjänä olisin ehdottomasti halunnut toisen kirjan Kivikurun työn rinnalle; mutta ehkäpä tästä masiivisesta työstä muodostuikin ponnauslauta sellaiselle tutkimukselle, joka etenee paljon pidemmälle teoreettiseen pohdiskeluun ja jättää empiirisen aineiston keräämisen ja testaamisen vähemmälle. Voi olla, että empiiristä tietoa ei ole koskaan kerätty tarpeeksi, mutta ainakin tiedotustutkimuksen alueella – kuten Kaarle Nordenstreng huomautti jo useita vuosia sitten arvioidessaan joukkoviestinnän tilaa USA:ssa – pätee vieläkin enemmän se, että siellä ”tehdään” enemmän kuin ”ajatelaa”. Väite pitää paikkansa yhä edelleen, ja koskee koko tiedotustutkimuksen kenttää.

Väitöskirjatyön arvioinnissa pidän keskeisinä seuraavia kolmea vaatimusta: väittelijän on työllään osoitettava, että hän kykenee tekemään itsenäistä tieteellistä tutkimusta, joka vastaa tiedeyhteisön yhteisesti hyväksymiä normeja; väitöskirjan tulee perustua itsenäiseen ja omaperäiseen ajatteluun; ja väitöskirjan tulisi lisätä olemassa olevaa tietoa.

Mielestäni Kivikurun työ täyttää edellä mainitut vaatimukset. Esitänkin tiedekunnalle sen hyväksymistä arvosanalla magna cum laude approbatur.

Cees J. Hamelink